

NIEUW IN NEDERLAND

Samengesteld door Gerard D. Majoor

De verspreiding van het Duintolletje *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852) in Nederland

Tello Neckheim en Gerard Majoor

Summary. *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852) was discovered in the Netherlands for the first time in 2001. This small species seems to disperse rapidly over the country: this paper lists all sites known to the authors where it was found up to 2012. Furthermore, a provisional distribution map is presented.

Inleiding

Na de eerste vondst in Nederland in 2001 (Wallbrink, 2001) verspreidt het Duintolletje *Paralaoma servilis* zich snel over het land. Deze kleine landslak, die uit het noordwestelijk deel van het Middellandse Zeegebied stamt, profiteert mogelijk van het veranderende Nederlandse klimaat. In dit artikel wordt de verspreiding van deze soort in Nederland tot 2012 weergegeven en besproken.

Soortbeschrijving

Het rechtsgewonden huisje is heel klein (breedte 1,5-2 mm, hoogte 1-1,3 mm) (fig. 1), maar iets groter dan het Dwergpuntje *Punctum pygmaeum*. De vorm is laag konisch; de schelp is dunwandig. De kleur van het huisje is hoornbruin en soms een beetje groenig. Het huisje heeft 3½ tot 4½ bolle, licht gekielde omgangen met duidelijke, fijne radiale ribben die onderling geen regelmatige afstand hebben. Tussen de ribben is een fijne spiraalsculptuur aanwezig. De navel is diep en rond en neemt ongeveer 1/4 van de diameter van het huisje in beslag. De mondrand is onderbroken, scherp en heeft geen verdikking.

Fig. 1. Het Duintolletje (*Paralaoma servilis*). Foto: Stef Keulen.

Taxonomie

Bij veel Nederlandse malacologen is deze slak bekend onder de naam *Toltecia pusilla* (Lowe, 1831), de naam die gebruikt wordt in Elseviers slakkengids (Kerney & Cameron, 1981). Na diverse pogingen om de soort een wetenschappelijk juiste naam te geven hebben Falkner et al. (2002) uiteindelijk beschreven dat de door Shuttleworth gegeven naam de correcte naam is, namelijk *servilis*. Iredale introduceerde in 1913 de geslachtsnaam *Paralaoma*. Wat het lastig maakte om de soort de juiste naam te geven was dat de slak een mondiale verspreiding heeft en daardoor in andere werelddelen onder

andere namen is beschreven.

De Nederlandse naam Duintolletje is ingevoerd op grond van de eerste vindplaats bij de Brielse gatdam. Nu het Duintolletje in heel Nederland wordt gevonden zou een meer neutrale naam de voorkeur verdienen. Stef Keulen heeft eerder de naam 'Geribd puntje' voorgesteld (schriftelijke mededeling).

Opmars naar Noord-Europa

De vondst op Ile d'Oleron in Frankrijk (Neckheim, 1998) was opvallend omdat toen nog niet bekend was dat deze soort zich naar het noorden van Frankrijk aan het uitbreiden was. Maar in Groot-Brittannië was de soort al bekend vanaf 1985 (Gunttrip, 1986). Kerney & Cameron (1981) noemden één vindplaats in de Pyreneeën. In 1998 was er ook een vindplaats in Parijs bekend (mondelinge mededeling R.H. de Bruyne). In 1999 verscheen er een publicatie over het voorkomen van *Toltecia pusilla* in Duitsland (Schmitz, 1999). Inmiddels is de soort bekend van een aantal vindplaatsen in Nederland en het is te verwachten dat de slak zich ook in Scandinavië zal vestigen.

Verspreiding in Nederland

De lijst van vindplaatsen in Nederland (fig. 2) zal niet compleet zijn. Verder zullen er in de komende jaren zeker meer vindplaatsen bekend worden. Net als in het geval van het Genaveld tonnetje *Lauria cylindracea* (zie Neckheim, 2012), verwachten wij dat deze soort binnen tien jaar niet zeldzaam meer zal zijn. Het Duintolletje werd voor het eerst gevonden in een kalkrijke omgeving, maar de soort blijkt ook prima in een meer neutrale of zelfs enigszins zure omgeving te kunnen leven. De eerste auteur kent de soort uit de Franse Pyreneeën waar hij in het strooisel van eikenbos leeft. Dat de soort in Nederland een antropogene omgeving niet schuwt blijkt uit de vindplaatsen in de Flevopolder en bij Wageningen.

De vindplaatsen in Nederland (tot 2012)Provincie Zeeland

Brielse gatdam (Wallbrink et al., 2001); Quackjeswater (Eikenboom, 2002); Grevelingendam (Roode, 2006); tussen Breskens en Nieuwvliet-Bad (Zeeuws-Vlaanderen) en tussen Breezand (Walcheren) en De Banjaard (Noord-Beveland) (Boesveld, 2006).

Provincie Zuid-Holland

Tussen Hoek van Holland en Vlaardingen: Ouddorp (Boesveld, 2005); Katwijk aan Zee.

Provincie Noord-Holland

IJmuiden (Neckheim, in druk).

Provincie Flevoland

IJsselooog (Roode, 2007; Jansen, 2010).

Provincie Gelderland

Kesteren (Soes, 2005); Wageningen, Nude (Waarneming.nl: M. Soes, 27-11-2011).

Provincie Drenthe

Emmen (Baron, 2005).

Provincie Friesland

Terschelling, Boschplaat (Boesveld & Gmelig Meyling, 2009).

Provincie Noord-Brabant

Willemstad (Boesveld, 2005).

Provincie Limburg

Gegevens Mollusken Studiegroep Limburg (Keulen et al., in voorbereiding); Brunssum, Kattekoelen (2007); Oost-Maerland, Eijsder Beemden (2007); Weert, Kemperweg/Havenweg (2009); Landgraaf, Rimburg (Majoor & Keulen, 2009); Haelen, Kleine Bedelaar (2010); Stramproy (2011); Arcen, Barbaraweerd (2011); Maastricht, Cannerberg (2011, Majoor et al., in voorbereiding).

Fig. 2. Verspreiding van het Duintolletje in Nederland tot 2012

Literatuur

- BOESVELD, A., 2005. Inventarisatie van de landslakken van Zuid-Holland. – Stichting EIS EIS2005-13.
- BOESVELD, A., 2005. Inventarisatie van de landslakken van Noord-Brabant. – Stichting EIS EIS2005-14.
- BOESVELD, A., 2006. Inventarisatie van de landslakken van de Zeeuwse kust, met de nadruk op de nauwe korfslak *Vertigo angustior* (Mollusca: Gastropoda). – Faunistische Mededelingen 25: 69-86.
- BOESVELD, A. & A.W. GMELIG MEYLING, 2009. Duintolletje veroverd Nederland in sneltreinvaart. – Natuurbericht 3 april 2009 [www.natuurbericht.nl].
- BRUYNE, R.H. DE, 2003. Duintol in Noord-Brabant? – Voelspriet, Nieuwsblad Atlasproject Nederlandse Mollusken 2(2): 8.
- BRUYNE, R.H. DE, 2005. Duintolletjes rukken op. – Voelspriet, Nieuwsblad Atlasproject Nederlandse Mollusken 4(2): 1.
- EIKENBOOM, J.C.A., 2002. *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852) ook levend in Voorne's duin. – Spirula 324: 8.
- FALKNER, G., T.E. J. RIPKEN, & M. FALKNER, 2002. Mollusques continentaux de France. Liste de référence annotée et bibliographie. – Paris : Muséum National d'Histoire Naturelle, 350 pp.
- GITTENBERGER, E., H.P.M.G. MENKHORST & J.G.M. RAVEN, 1980. New data on four European terrestrial gastropods. – Basteria 44(1-4): 11-17.
- GITTENBERGER, E., 2002. Spiraaltjes, het duintolletje en het dwergpuntje (Gastropoda, Pulmonata, Endodontidae). – Basteria 66(1-3): 10.
- GUNTRIP, D.W., 1986. *Toltecia pusilla* (Lowe, 1831) living in Britain. – Journal of Conchology 31: 200-201.
- JANSEN, E.A., 2010. Kruipende huisjes. Verspreiding en bijzonderheden van in de Zuidelijke IJsselmeerpolders aangetroffen land- en zoetwatermollusken (slakken en mossels), met beschrijvingen van natuurterreinen. Regionale verspreidingsatlas in het kader van het Atlasproject Nederlandse Mollusken; resultaten van de inventarisatie Flevoland (1996-2010). Stichting ANEMOON / Natura parva.
- KEULEN, S.M.A., G.D. MAJOOR, J.W.P. HANNEN, W.F. KLEIN, L.F.P.M. REUTELINGSPERGER & J.P.G. KOERT (in voorbereiding). Atlas van de landslakken van Limburg.
- MAJOOR, G. & S. KEULEN, 2009. De Rijn-glasslak voor het eerst in Limburg gevonden. – Natuurhistorisch Maandblad 98(1): 1-4.
- MAJOOR, G., A. DE GROOT, J. LEVER EN B. LEVER (in voorbereiding). De landslakken van de Cannerberg, met een vergelijking met de Sint-Pietersberg.
- KERNEY, M.P. & R.A.D. CAMERON, 1981. Elseviers Slakkengids. Brussel, Amsterdam: Elsevier, 310 pp.
- NECKHEIM, C.M., 1998. Land- and freshwater molluscs from Ile d'Oleron, France (Charente Maritime). – Papustyla 12(1): 6-12.
- NECKHEIM, C.M., 2012. Nieuwe vindplaatsen van het Genaveld tonnetje *Lauria cylindracea* (Da Costa, 1778) in Nederland. – De Kreukel 48(1/2/3): 3-4.
- NECKHEIM, C.M., (in druk). De landslakken op het duin van de Lage Vuurtoren bij de monding van het Noordzeekanaal, IJmuiden (Noord Holland). – De Kreukel.
- ROODE, H., 2006. Wéér vindplaats Duintolletje. – Voelspriet, Nieuwsblad Atlasproject Nederlandse Mollusken 5(2): 3.
- ROODE, H., 2007. Expeditie per boot; het nieuws is groot. Monster vól Duintol. – Voelspriet, Nieuwsblad Atlasproject Nederlandse Mollusken 6(1): 4.
- SCHMITZ, G., 1999. *Toltecia pusilla* (Lowe, 1831) (Pulmonata: Endodontidae) erstmal in Deutschland. – Mitteilungen der Deutschen Malakologischen Gesellschaft 62/63: 35-39.
- SOES, D.M., 2005. *Paralaoma servilis* ook in de Betuwe. – Spirula 346: 130.
- WALLBRINK, H., R.H. DE BRUYNE & J.C.A. EIKENBOOM, 2001. Een nieuwe landslak voor Nederland: *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852) (Gastropoda, Pulmonata, Endodontidae). – Basteria 65: 89-92.

Adressen van de auteurs:

cmneckheim@kpnmail.nl
g.majoor@maastrichtuniversity.nl